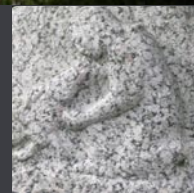
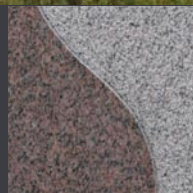

LEMVIG KIRKEGÅRD

200 ÅRS JUBILÆUM

*Lyde og linjer er faldet til ro
i de dødes have.
Planterne samler sig trygt om at gro
på de kæres grave.
Mennesker standser, fordybet
i afsked med
dem der nu rejser så langsomt
mod evighed.*

Lars Busk Sørensen, 2007

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING
Side 2-3

HER SKAL SORGEN IKKE VÆRE HJEMLØS
Side 4-7

LEMVIG KIRKEGÅRDS HISTORIE
Side 8-9

GRAVMINDER GENNEM TIDERNE
Side 10-16

LEMVIG KIRKEGÅRD
Side 17-19

ÅRETS GANG
Side 20

DE ALLIEREDE KRIGERGRAVE
Side 21-23

”Af jorden skal du igen opstå!”

af fhv. sognepræst Erik Bitsch

Det er opløftende at have nogle at savne og nogle at se op til – også selv om det er vemodigt at skulle se helt op i himlen.

Mange af dem, vi savner, blev måske sænket i jorden her på Lemvig kirkegård. Generation efter generation er siden 1807 lagt til hvile her på Vesterbjerg. Tidligere var kirkegården lige uden for Lemvig kirkes mure, - hvor der nu er torv.

Menighedsrådet vil med dette lille hæfte gerne markere 200-års jubilæet for Lemvig kirkegård og benytte anledningen til at fortælle om den have, som er anderledes end alle andre haver i Lemvig.

For netop Lemvig kirkegård har så mange spændende historier at fortælle, - så mange smukke og anderledes gravsten at fremvise, at en vandring her i ”de dødes have” kan blive mere livsbekræftende, end du tror!

Mon ikke mange af de mennesker, vi hver især lige nu tænker på, ville have vovet at sige, at hjerteligheden havde sit udspring i Betlehem, - fordi det menneske, som dér blev født i en stald, holdt os til livet, åbnede øjnene for blinde, fik os til at høre alt det, vi ellers var døve for og gjorde mennesker modige, når de var lammede.

Som helt små blev de fleste båret hen til en døbefont, for netop at komme til at tilhøre ham. Præsten læste ved den lejlighed ordene fra 1.Pet. 1,3: ”Lovet være Gud, vor Herre Jesu Kristi Fader, som i sin store barmhjertighed har genfødt os til et levende håb ved Jesu Kristi opstandelse fra de døde.”

Der blev så øst tre håndfulde vand over barnets hoved for at gøre det klart, at alt, hvad der skiller dette barn fra Gud, det er nu vasket bort.

Og ved hver begravelse eller bisættelse siger præsten igen præcis de samme ord og efter at have nævnet den afdødes

navn kastes tre skovfulde jord på kisten, - ”Af jord er du kommet, - til jord skal du blive, - af jorden skal du igen opstå!”

Som kristne tror vi, at det ”levende håb” vi har fået i dåben, håbet om ikke bare i livet, men i al evighed at være i den levende Guds hænder; at det håb nu er opfyldt. Ham tilhører vi både i liv og i død.

Når vi går en tur på kirkegården, mindes vi også om, at vores liv en dag er slut. Men vi mindes også om, at livet ikke blot er en ligegyldig ventesaal på en tilfældig station. Og at vores tid er begrænset, betyder ikke, at den er en overflødig parentes i historiens løb, - for Gud er der.

Døden har tilsyneladende fejret mange småsejre, - og fejrer mange småsejre ved dødslejer, der føles så inderligt onde. - Men hovedslaget har døden tabt. Det blev bevidnet påskemorgen.

*Så pris, min sjæl, den Herres navn,
som endte dødens dage,
som kom fra graven, os til gavn,
med lys og liv tilbage,
som med sit ord, før vi det ved,
opvækker støv til herlighed! (DDS. 560,3)*

Du er velkommen til at gå en tur på Lemvig kirkegård, - og giv dig bare god tid!

”Her skal sorgen ikke være hjemløs”

af journalist Niels Thure Krarup

Nænsomt, næsten som for at kærtegne, bøjer Ove Bjerregard sig mod den lave, lyserøde rododendron, som livsbekræftende breder sig over det stiltfærdigt knasende grus bag de lave hække. Diskret, ligesom han vel har børstet et støvfnug væk fra sin kones skulder, piller den høje, gråhårede mand en enkelt blomst, der er begyndt at visne, ud af det frodige mylder, som lyser op under den grå himmel - lige så livskraftigt som hans savn efter hende, som han begravede her for fem år siden.

Et gravsted kan næppe passes med større nænsomhed end hans. To gange hver dag besøger han normalt Sonja, hvis første mand ligger under den meget ældre sten her til højre. Under hendes navn på den yin-og-yang-formede sten til venstre skal Oves navn engang stå. Mellem stenene har en opstammet buksbom for længst slået rødder efter et flyt hertil fra haven derhjemme, og foran liver friske buketter med roser op sammen med små granit-fugle.

”Hun var enke og tretten år ældre end jeg. Før vi giftedes os, var jeg ungkarl, og som enkemand føler jeg mig sådan set ikke ensom, men jeg har et behov for at komme og kigge til hende,” indrømmer han. Han har jo egentlig nok at lave, for der skal holdes hus, men han giver gerne efter for sin daglige uro: ”Jeg skal op og snakke med Sonja. Og det står jeg så og gør i mine egne tanker,” fortæller han stiltfærdigt.

Jamen kunne han ikke bare have gjort det foran et billede af hende derhjemme? Nej, for her bor hans sorg, og her møder han jo også Kai Bruun, som han kender fra arbejdstiden på havnen i Thyborøn. Nu står Kai for driften af kirkegården her i Lemvig, hvor grave kan passes mod betaling; og Kai har det fint med, at personalet kun sørger for godt hver tredje af de 2.700 gravpladser her.

I det hele taget er kirkegårdslederen fleksibelt indstillet: ”Vi

imødekommer så vidt muligt de ønsker, som man kommer med. For eksempel har ældre efterladte et par gange spurgt, om der kunne stå en bænk tæt ved ’deres’ grav, og det har vi da fundet ud af. I nogle få tilfælde indrettes og pyntes et gravsted på en måde, der ikke lige er efter min smag, men vi har aldrig haft konflikter om den slags med nogen,” siger Kai Bruun. Med stiltfærdig situationsfornemmelse møder han folk, som kommer her, på netop deres præmisser:

”Ved et dødsfald skal de have god tid til, at vi sammen kan finde det rigtige gravsted. Og deres følelser omkring begravelsen, som vi skal hjælpe dem med, er jo vidt forskellige, alt efter hvem de har mistet og hvordan det er sket,” tilføjer Kai Bruun. Han reklamerer ikke med, hvor langt kirkegårdens service rækker; men i vore dage, hvor tre ud af fire begravnes her i urner; kan han og hans folk faktisk godt hjælpe pårørende, der fortryder valget af gravsted: ”Det sker vel en 3-4 gange om året, at vi flytter en urne til en grav, der af den ene eller anden grund passer bedre i størrelse eller beliggenhed.”

Den mulighed var uvurderlig for Tyge Windfeld-Lund, der som dreng i sin jolle ”med kølige stænk” på sin pande fik ”viet til uro” sit sejlarsind, som Limfjords-sangen siger. Han er et par år før de firs vendt tilbage til sin barndomsby efter et liv som skibsdreng, styrmand, kaptajn, og til sidst lods i Helsingør. Undervejs mistede han efter 49 års ægteskab sin kone, Tove - ungdomskæresten her fra Lemvig.

”Jeg forstår slet ikke, hvordan jeg kunne være så heldig at finde et så fint sted her,” siger han, mens han lidt genert vender sit ansigt bort, tørrer sine øjne og rømmer sig ... bag glæden over den fredfyldte plads i ly af kapellet føler han stadig en stærk understrøm af sorg og savn. Han havde Toves urne med, da han vendte hjem til Lemvig ... sammen med den 20 år yngre Kirsten, som han traf efter Toves død og giftede sig med: ”Hun

var højt begavet, og kaldte mig af uransagelige grunde den klogeste mand, hun havde kendt. Hun var mor til fire og havde to skilsmisser bag sig, og var alligevel sikker på, at tredje gang var lykkens gang.”

Det blev det - i syv år. Og her, hvor Kirstens urne nu står ved siden af Toves, taler vi om dybden i den hårde, gamle erkendelse, at ”Evtigt elskes kun det tabte”. Mens Tyge sætter en blomst på graven, som han har med hjem fra et besøg hos Kirstens børn i weekenden, fortæller han, at lægen forleden kaldte ham mere sund og rask, end mange yngre mænd. Men hvordan kan man skønne på det, når graven her stadig er alt, alt for virkelig, og fylder så meget i tankerne?

Nogle få meter syd for, hvor vi står, ligger de grave, som Hanne Madsen kigger til et par gange om ugen. De fylder meget i hendes tanker: Ægtemanden Jakob, svigerdatteren Anni, der døde i barselseng med tvillingerne, hun deler grav med, samt hendes egne forældre, en søster og hendes datter, som døde før de fyldte fyrrer ... ja, mere end en snes medlemmer af familie og slægt er lagt i jorden her omkring i løbet af de seneste årtier.

”Kirkegårdens folk passer de fleste af gravene - og det gør de godt - men jeg holder selv de tre store,” fortæller Hanne. ”Jeg har kræfter og tid, og jeg går op i at vælge de bedste blomster til dem nede på torvet,” tilføjer hun. Vi har begge svært ved at forestille os, at dér - lige uden for kirken - lå gravene indtil for 200 år siden ... men da lå de jo i hvert fald ikke i vejen for parkeringen.

Hannes slutbemærkning er en vigtig pointe for enhver, der har et forhold til en kær afdøds grav: ”For resten er det for mig næsten endnu vigtigere end at komme med friske blomster, at de kommer væk igen før de visner ... ellers giver de i hvert fald et dårligt indtryk.”

Jeg nikker; og husker på, at jeg på vej herfra lige skal hen og ’hils på’ mine svigerforældre, der begge blev begravet fra den beskedne hvidkalkede bygning med det røde tegltag bag os. Den er jo et *kapel* og ikke en *kirke*, men det her er alligevel en *kirkegård*. Når vores modersmål ikke har et religiøst neutralt ord, der svarer til det engelske *graveyard* - gravgård - eller det tyske *Friedhof* - fredsgård - må det vel være, fordi Danmark har været næsten monoreligiøst indtil for få årtier siden. Til

Hanne Madsen

gengæld har det vel været (og er?), som Kai Munk sagde: "Danskerne tror på Gud - ikke for lidt, og i hvert fald heller ikke for meget."

Selv om Ove Bjerregaard tavst fortæller sin kære Sonja hver eneste dag om sit liv her, fæster han ikke lid til den gådefulde påstand, at efter døden og en opstandelse kommer der et evigt liv: "Vi talte da om det, men ingen af os troede på det, så på en måde var vi vel ateister. Vores snak om døden, mens Sonja levede, drejede sig mere om rent praktiske ting - som fx at jeg også skal begraves samme sted. Sonjas søn har det dårligt med at komme her på kirkegården, for han var kun 16 år gammel, da hans far døde, men til gengæld har hans kone lovet mig, at i stedet vil hun så til sin tid se efter vores grav."

Når Hanne Madsen gør orden på Jakobs grav strejfer tanken hende af og til, at her skal hun også engang ligge ved siden af ham. Og hvordan de så skal ses igen - genopstået - tør hun ikke sige: "For mig er det tåget og uvist, men det giver mig ro at tro på det ... og det gør jeg, for ellers kunne man vel lige så godt melde sig ud af folkekirken med det samme."

Men foreløbig må gensynet vente - dog ikke fordi hun regner med at forelske og gifte sig igen: "Nej, aldrig! Det kan jeg sige dig: Jeg kan ikke forestille mig, at der skulle en anden mand ind i mit liv efter ham, som jeg fik 44 år med. Jeg klarer mig fint med at være alene. Jeg har det hverken ensomt eller kedeligt blandt mange gode venner og gamle kolleger. Så gensynet skal helst vente mange år endnu", siger Hanne, "især fordi jeg gerne vil opleve meget mere med mine børn, og jeg vover da også at se frem til, at mit barnebarn på syv år skal konfirmeres. Det er en glæde for både mig selv og de yngre i familien, når jeg fx ved festlige lejligheder kan give en håndsækning ved at bage eller skrive en sang." Og mens hun færdes med rive og vandkande blandt de mange kære grave glæder hun sig lige nu til dynastiets første fætter&kusinefest om kort tid: "Kommer alle, bliver vi 63!"

Tyge tør ikke tro på, at der et sted ude i galakserne venter os

Ove Bjerregaard

Tyge Windfeld-Lund

et gensyn. Han voksede ganske vist op her som præstesøn, men finder ikke mening i 'kødets opstandelse og det evige liv', der afrunder den kristne trosbekendelse: "Først når far kom ned af prædikestolen om søndagen, måtte min bror og jeg spæne ned til vores joller og komme ud på fjorden. For meget påtvunget religion i de år medvirkede til, at jeg tog ud at sejle og meldte mig ud af folkekirken. Men da Tove fornemmede, at hun ikke havde så langt igen at leve, fik hun mig til at melde mig ind igen, og senere var Kirsten godt tilfreds med det, for hun var vistnok lidt troende," beretter den gamle lods. Efter en pause tilføjer han tænkstomt: "Men når man står en stjerneklar nat og stirrer ud i rummet, kan man næsten ikke lade være at spørge sig selv, om der alligevel kan være noget derude bagved. Jeg ved det ikke ... men der er jo så meget, jeg ikke ved, og det kan jo sætte flere tanker i sving end godt er."

Selv om kirkegårdsleder Kai Bruun er ansat på sine kvalifikationer, og ikke på sin religiøse overbevisning, har han det nemt og enkelt med troen, og som kirkesanger i Thyborøn har han medvirket ved mange begravelser. Præstens ord over den første skovfuld jord - 'Af jord er du kommet' - har forbindelse lige ned i hans tros rødder i bibelens første historier, hvor 'Gud Herren formede mennesket af jord og blæste livsånde i hans næsebor, så mennesket blev et levende væsen.'. Og fra sit daglige arbejde kender han bedre end nogen den fysiske realitet i ordene over den anden skovfuld på kisten: 'Til jord skal du blive'. Når der så ved det sidste drys jord siges 'af jorden skal du igen opstå', er vi rykket fra kirkegårdslederens ansvarsområde og over i Vor Herres. Men en ældgammel begravelsesskik, som Kai Bruun viderefører, tolker symbolsk, hvad de ord betyder:

"Vi begraver jo vore døde med kistens fodende mod øst, fordi den gamle tradition siger, at Jesus Kristus kommer til syne igen derfra, lige som solopgangen, og så skal de døde bare lige kunne rejse sig og gå ham i møde. I en tid, hvor urner er langt mere almindelige, giver det jo ingen mening, men det bekymrer mig ikke, hvordan det vil ske. For når vi kan læse i bibelen, at Jesus lovede at gå foran os, så tror jeg på det."

Kirkegårdsleder Kai Bruun

Lemvig Kirkegårds historie

af sognepræst Poul Erik Knudsen

D. 16 juni 1807 blev den dengang nye Lemvig Kirkegård første gang taget i brug, da man begravede Else Marie – skræddermester Mathias Staffs datter. Indtil da havde kirkegården ligget på torvet omkring kirken. Pladsen her var efterhånden blevet alt for trang, da der for uden kirkegården skulle være plads til vej omkring kirken, stendige og byens torv foran rådhuset. Lemvig bys indbyggertal var på det tidspunkt omkring 400, hvorfor det siger sig selv, at det ikke begyndte med den kirkegård, vi kender i dag.

ofte var for lidt plads. Igen i 1960-erne blev kapellet forlænget og der blev etableret et kisterum på bagsiden af kapellet. I dag foregår langt de fleste begravelser og bisættelser fra kapellet, men flere gange om året bruges stadig Lemvig Kirke. I 2005 blev kapellets indre renoveret og bl.a. forsynet med alterbord og antependium udført af væver Lene Abildgaard Knudsen. Antependiet tager sit udgangspunkt i v. 5 i salmebogens nr. 754; "Se nu stiger solen." Det er en salme, som ofte bruges i forbindelse med begravelser i kapellet. Vers 5 lyder således; "Lysvæld bag ved lysvæld i himlen ind, did, hvorfra den kommer nu, morgnens vind, ret som om det ånded af lyset ud – o du milde Fader, min skaber, Gud."

Den første kirkegård "uden for byen" gav plads til 300 grave og var beliggende på arealet fra Vesterbjerg og op imod det nuværende kapel. Siden hen er kirkegården udvidet i år 1871, 1901, 1917, 1934 og sidst i år 1966 og tæller i dag et areal på knap 41.000 m.2 og med omkring 4000 gravpladser. Det er forventeligt, at kirkegårdens nuværende areal vil række ud i den overskuelige fremtid – bl.a. fordi kremeringer, som ikke kræver så stort et gravsted, bruges meget mere i vore dage end da man foretog de sidste jordkøb til kirkegården.

Kirkegårdens graverbolig på vejen op af Vesterbjerg blev bygget i 1920 på tomten af en tidligere bolig. Her boede gennem mange år kirkegårdens graver – og da det ikke længer var tilfældet husede boligen kontor for graver og sekretær. Boligen blev i 2005 solgt til privat bolig og kirkegårdens kontor blev ved samme lejlighed flyttet sammen med værksteder og faciliteter for mandskabet med indgang på Ydunslund.

Det ældste bevarede gravsted på kirkegården er fra 1812 og på en lille hvis marmorplade står der; "Christiane, Frederikke Stougaard, født Bræmer, født 8 september 1775, død 14 april 1812. Fred med hendes støv." Man må sige, at dette familiens sidste ønske er gået i opfyldelse.

I 1960-erne blev der etableret klokkestabel på kirkegården, som nu bruges ved begravelser her i stedet for kirkeklokken i Lemvig Kirke.

Under 2. verdenskrig og i årene umiddelbart efter blev der begravet omkring 120 allierede og tyske soldater og tyske flygtninge rundt omkring på kirkegården. Umiddelbart efter krigens afslutning blev disse samlet i de to mindelunde ved siden af hinanden for henholdsvis allierede og tyske soldater.

Kapellet på kirkegården blev først bygget i 1878. Indtil da foregik begravelserne i kirken, hvor efter kisten blev bragt til kirkegården. I 1917 blev kapellet udvidet første gang, fordi det

Gravminder

af formand for Foreningen for Kirkegårdskultur Elov Westergaard

Lemvig kirkegård ligger højt beliggende på Vesterbjerg oven for den gamle købstad. Fra et udsigtspunkt lige uden for kirkegården kan man skue ned over Lemvig by og havn. Man ser ned på den levende og pulserende by, mens man har kirkegården i ryggen.

Derinde på kirkegården ligger de, som førhen gik omkring nede i gaderne og havde deres liv i byen. Kirkegården står således i kontrast til den levende by, men den binder samtidig fortid og nutid sammen. Byens historie spejler sig inde på kirkegården. Anlæg, beplantning og gravminder viser forskellige tidsepoker. Her finder vi, hvad de pårørende har fundet og stadigt finder væsentligt at sætte som minde over deres døde.

Monumenter og have

Kirkegårdsreformen af 1805 åbnede mulighed for anlæg af kirkegårde uden for byernes midte. Hidtil havde kirkegårdene ligget omkring kirkerne. Øget befolkningstal i byerne og de hygiejniske forhold nødvendiggjorde en reform.

Kirkegårdene blev selvstændige, afgrænsede områder. Og de nye kirkegårde frigjort af kirken åbnede for en kirkegårdskultur, hvor gravminderne kom til at fylde mere, og hvor kirkegården samtidig i højere grad fik karakter af have og park. På de nye kirkegårde fik det nye borgerskab mere plads til at sætte iøjnefaldende og mindeværdige monumenter på gravene. Det gælder også på Lemvig kirkegård indviet i 1807. De nye kirkegårde kom således i højere grad til at spejle de sociale skel i samfundet. Kontrasten blev større mellem de store, indhegnede gravsteder med voluminøse monumenter og de mere beskedne små marmorsten eller træ Kors.

Inskriptioner og symboler

Gravminderne bærer oftest navnetrækkene på de, der ligger begravet, samt årstallene for afdødes fødsel og død. Stenene

kan endvidere vise symboler af religiøs eller mere verdslig karakter. De kristne symboler er rigt repræsenteret på Lemvig kirkegård. Betænk blot de små symboler: stjernen og korset, som per tradition er hugget ind i mange af stenene. Stjernen og korset markerer den afdødes fødsels- og dødsår, men de indskrifer samtidig den døde i den kristne historie. Stjernen er symbol på Jesu fødsel. Korset symbol på hans død.

Korset er endvidere med i mange dekorationer, og flere gravmonumenter har korsform, f.eks. de hvide marmorkors. Lemvigegnen blev i slutningen af det 19. århundrede stærkt præget af vækkelserne, af såvel Indre Mission som af den grundtvigske bevægelse. Disse vækkelser har sat deres spor på flere af kirkegårdens gravminder. Et kirkeligt tilhørsforhold kom ofte til udtryk i f.eks. valg af et særligt bibelsted eller et salmevers. De missionske fandt det naturligt at sætte et bibelcitater, mens de grundtvigske snarere ville vælge en linie fra en af Grundtvigs salmer.

En bestemt bogstavstype, de gotiske bogstaver, fik betydning for nogle af de bibeltro missionsfolk. Denne skrift blev kaldt for "bibelbogstaver", idet Bibelen i hjemmet var trykt med disse typer. Gotiske bogstaver hugget ind i sort blankpoleret granit og forgyldt med bladguld blev det naturlige valg til gravstenen.

Det er imidlertid ikke kun kristne symboler, som finder plads på gravminderne. I det 19. århundrede med nyklassicismen vandt også andre symboler frem, antikke symboler, såsom urnen og den brudte søjle. Kopier af Thorvaldsens medaljoner, vandt stor udbredelse. F.eks. Aurora er at finde på Lemvig kirkegård.

Personlige gravminder

Gravminderne opsat på kirkegården i perioden 1923 til 2000 bærer præg af, at de fleste af dem er udført på det stenhug-

gerværksted, som lå i Weibelsgade. Værkstedet blev drevet af Torvald Westergaard fra 1923-64 og hans søn Ejgil Westergaard fulgte fra 1964-2000. De to sten- og billedhuggere arbejdede ud fra stærke idealer. Kunst og håndværk blev søgt forenet, og den industrielle udvikling inden for stenhuggerfaget blev betragtet med kritisk sans.

Mange af disse gravminder er kendetegnet ved godt håndværk og stor fornemmelse for sammenhængen mellem skrift, udsmykning og stenens form. Værkstedet har endvidere bidraget med mange personlige gravminder, som på en enkel, klar og ofte fantasifuld måde viser f.eks. afdødes erhverv eller de pårørendes taknemmelighed og religiøse forhåbninger. Her er gravminder for bogbinderen, læreren på teknisk skole, musikeren, kaptajnen, rektoren og mange andre. Og her er monumenter med engle, bibelsteder og salmevers. I alle tilfælde arbejder inskription, udsmykning og stenens form sammen.

På Lemvig kirkegård findes der desuden enkle eksempler på gravminder udført i andre materialer end sten: Tømrermester Dalgaards gravminde over sin hustru skåret i egetræ samt to keramikgravminder udført af keramikeren Per Ahlmann.

Det 20. århundrede

Gravminderne i det tyvende århundrede bevægede sig hen imod mere enkle sten kendetegnet ved minimal inskription og færre symboler. Demokrati, sekularisering, industrialisering og den ændrede begravelsesform (fra jordfæstelse til kremering) har alle været medvirkende til denne udvikling.

Titler er stort set forsvundet fra nyere gravminder og trosforhold kommer sjældent direkte til udtryk på stenene.

Gravstenenes former er også ændret. Stenmonumentet på sokkel tilhugget på alle sider er blevet afløst af liggestenen eller af plader i græs. Fra 1960'erne forsvandt de fleste af soklerne. Det var samtidig med, at vi slap formerne. Nu skulle gravminderne ligge ned. De glatpolerede og ofte farverige søsten og senere de brændte natursten blev de populære gravstentyper. Den brændte natursten har vundet stor udbredelse. Det er en sten, der har passet til den sidste halvdel af det tyvende århundrede. Den er enkel og er med sin form med til at understrege vi menneskers lighed i døden. Den kan umiddelbart ligne en natursten, men den er et industriprodukt, en udskåret granitskive.

Signalement af nutiden

Globaliseringen påvirker i dag kirkegårdskulturen både mht. materialer og symboler. Stenene er ikke længere kun bornholmsk eller svensk granit. Fremmedartede granittyper fra Asien er kommet til, og fjernøstlige symboler som f.eks. gravminder i form af yin og yang er at finde på Lemvig kirkegård. Denne udvikling i retning af større mangfoldighed vil givetvis fortsætte.

Gravminderne er desuden ikke længere den eneste ting placeret på gravstedet. De pårørende har udover stenen måske valgt at placere en bamse, små figurer, olielamper eller andre pyntegenstande. Disse ekstra ting på gravstedet fortæller, hvordan en mere psykologisk præget tilgang til kirkegården nu fører sig til de religiøse symboler på gravminderne.

Denne udvikling sætter nye udfordringer til kirkegården. Der skal i dag være plads til vide rammer for den pårørende til at udtrykke og dermed bearbejde sin sorg, men kirkegården er samtidigt et fælles rum med en særlig historie om Lemvig. Det fordrer sans for mangfoldighed, men samtidig fornemmelse for det betydningsfulde i at værne om de kulturelle og religiøse særpræg, som hører dette sted og denne egn til.

Konsul Anthon Andersens monument. Tilhugget monument med to marmorkors samt bronzerelief med portrætter. Bestyrer af Det nørrejske Redningsvæsen fra 1869 -1909. På soklen udhugget kors, hjerte og anker symbol på tro, håb og kærlighed. Granitindhæng til krans.

Havnefoged Rønbergs monument. Smukt tilhugget sokkel med karniskant, hvorpå den tilhuggede granitstele rejser sig og afsluttes med en urne i marmor. Sejrskrans som symbol på stelen. A.J.Rønberg og hans søn, som også ligger begravet på det samme gravsted var begge havnefogeder i Lemvig.

Lille natursten med marmorkors. Indhuggede malede bogstaver. 19.århundrede.

Digteren Thøger Larsen og hans hustru Thyra Larsen. Hvid italiensk Carraramarmor. Facaden udformet som klassisk antikt tempel med korithiske søjler. Udført af Torvald Westergaard. Stenen blev valgt af Thyra Larsen, som var meget optaget af det antikke Italien.

Købmand Christensens familiegravsted. Centralt placeret på kirkegårdens hovedgang op mod kapellet. Det smukke jerngitter danner en samlet helhed om gravstedet med de forskellige typer af mindesten fra 19. - 20. århundrede. Familien Christensen havde købmandsforretning i Vestegade. Marmorkors og sort poleret granit, marmor i sandsten

Rebslugermester Hans Vilhelm Ekmann og hustru Sevilla Theodora Ekmann. Poleret sort svensk granit. Sokkel med monument poleret på alle sider. Sluttes i toppen med brud. Indhuggede gotiske bogstaver belagt med bladguld. Symbol: enkel kors. De gotiske bogstaver også kaldt for "bibel-bogstaver", da denne skrifttype blev brugt i biblen.

Enkeltgravsten på købmand Christensens familiegravsted. Marmorulle i sandsten. Med medaljon, reproduktion, af Torvaldsens "Dagen - Aurora med Lysets Gelius". Bearbejdet sandsten med træ og blade.

Afbrudt søjle på sokkel udført i granit. Søjlen et antikt symbol. Den brudte søjle symboliserer et brudt levnedsløb.

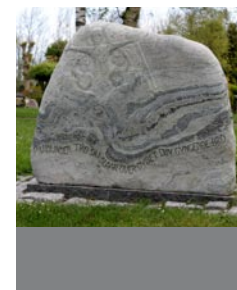
P.C. og Margrethe Gjelstrups gravminde. Hugget forside med kløvede kanter med indhugget relief af syngende børn. Mose-lykke granit. Gjelstrup var seminariefors- tander på Nr. Nissum Seminarium. Inskription på latin øverst: Gloria in exelsis Deo (Ære være Gud i det høje), Nederst bibelvers fra Romerbrevet.

Familien Pinholdts gravminde. Rektangulær tilhugget sten med billeddramme og inskription. Blå bornholmsk granit. Navnetrækket med indhuggede sortmalede blokbogstaver. Salmeverns med fremstående bogstaver nederst: Gud, vi er i gode hænder, dine hænder, gode Gud.

Bogbinder Henriksens gravminde. Blå bornholmsk granit. Stenen er formet som en indbunden bog med matslebne hjørnekanter. I ryggen indhuggede bogstaver. Oprindeligt med forgyldte bogstaver. Udført af Arne Westergaard.

Fællesmonument med relief Lysets engel bærende sol og måne. Salmeverns nederst på stenen hentet fra Grundtvigs salme O kristelighed: O vidunder-trol, du slår over dybet din gyngende bro.

Grønlandsk marmor med relief med søjleramme. Bibelsk fortællende motiv: Jesus som tolvårig i templet omgivet af de skriftkloge. Udført af Ejgil Westergaard.

Gravminde i træ tegnet af maleren Hans Brøgge og udført af tømrermester Carl Dahlgaard over hans hustru. Værket er udført i egetræ. Udhugget skulpturel form: en død svane.

O.V. Höft og hustru Erna Höfts gravminde. Blå bornholmsk granit. Tilhugget. På stenen matsleben palet med pensler. Indhuggede bogstaver. Skriftype: Höfts egen håndskrift. Logoet (MFD) på stenens højre hjørne er Malernes Fagforening Danmark. Lærer i frihåndstegning på teknisk skole

Urneplader i halmstadgranit med fremstående bogstaver. Gennem det 20 århundrede ændret gravpraksis fra kiste til urnegravsteder.

Stor natursten over kredslæge C.P. Jensens familiebegrovelse. Stor natursten hvor inskriptionen med de store indhuggede bogstaver er smukt og enkelt placeret på stenen.

Mads og Anna Madsen. Tilhugget monument i blå bornholmsk granit med udhugget i relief Mads Madsens tremastede skonnert. Store fremstående bogstaver.

Urnemonument i rød, blå og lys granit. Monumentet forestiller en sommerfugl, som symbol på opstandelsen. På sommerfuglens vinger ses endvidere relieffer med forskellig kristne symboler.

Møbelhandler Arne Holms gravminde. Lille natursten. Arne Holm valgte selv denne sten. Hans far Magnus Holm havde sat denne sten ved sommerhuset på Holmsøre og havde selv hugget den som sten over Danmarks befrielse: Fri 5.5. 1945.

Tilhugget bornholmsk granit på sokkel med symbol: livets træ og med hjerteform. Symbolerne er bibelske og knyttet til det salmevers, som præger stenen. Salmeverset er fra Grundtvigs salme: Øjne I var lykkelige. "Hjerte da du ordet troede, livets træ randt op af rode". Karl Mathiesen arbejdede som svend hos både Torvald og Ejgil Westergaard. Karl har selv hugget stenen.

Frederik og Thora Them. Gravminde i bornholmsk granit med store fremstående bogstaver. Stenen er formet som en nodebog. Gravmindet tegnet og udført af Ejgil Westergaard. Frederik Them var dirigent for Lemvig FDF og senere Lemvig Amatør-orkester. Stenen blev rejst af hans gamle elever. De fremstående noder er en fanfare.

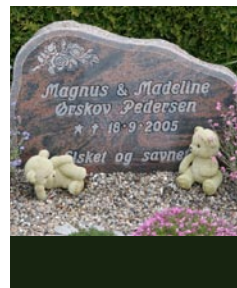

Brændt natursten i halmstads granit med indhuggede bogstaver i skriveskrift. Denne gravstens type har været udbredt fra omkring 1980 og frem.

Ahlmann, keramikgravminde med ornamentisk indramning, udført af keramikker Per Ahlmann

Poleret natursten med kløvede kanter. På mange gravsteder er det ikke længere kun sten og planter, men der sættes andre genstande.

Gravmindet formet som yin og yang. Globalisering påvirker også kirkegårds-kulturen. Granittyper og symboler fra fjerne himmelstrøg finder nu også plads på kirkegården.

Lemvig Kirkegård

af museumsinspektør Ellen Damgaard

Lemvig kirkegård er en lystvandring både for den historisk interesserede og haveelskeren – og dermed ganske sikkert også til trøst og opmuntring for en sørgende. Den er på unik vis præget af gartnere med sans for "den langsomme tid" og af stenkunstnere fra byens fine stenhuggerværksted – Vestergaard'erne.

Går man op ad hovedgangen fra Vesterbjerg mod kapellet, møder man en række af byens kendte familier fra årtierne omkring 1900 og op til 1940'erne. Det er som at gå på byens Vestergade og løfte på hatten for købmændene, garverne, tobaksfabrikanten, konsulen og den store kreaturhandler. Ét af de mest markante gravsteder rummer købmand Niels Christensen og hans familie. Her er støbejernsgitter, sort poleret granit og hvide marmorkors, bl.a. tre små kors for spæde børn. Han var i lære hos købmand A.W.Andrup, hvis gravsten fra 1868 stadig findes på kirkegården, og i kompagniskab med folk fra Bechgaard-familien, der drev tømmerhandel, manufakturforretning og købmandshandel i Lemvig. Som "genbo" på kirkegårdens hovedgang har Niels Christensen sin kollega L. B. Bechgaard, der var gift med hans datter Marie. Længere op ad hovedgangen møder man konsul og garvermester S. Chr. Fynboe, død 1917 og begravet i familiegravstedet. Konsul Fynboe var drivkraften bag oprettelsen af en teknisk skole i Lemvig med henblik på at fremme håndværkerstandens uddannelse og sociale stilling. Skolebygningen i Søndergade fra 1901 er stadig en pryd for byen; den demonstrerer det ypperste byens håndværkere kunne præstere af kvalitet og idérigdom. Fynboes kongstanke var, at bygningen ikke blot skulle være en teknisk skole, men et hus, der kunne samle flere grene af "samfundsbyggende art" inden for sine mure. Det kom det til; her havde byens bibliotek og museum sine første lokaler, og det blev rugekasse for kursusvirksomhed og en række af byens foreninger. Ved kapellet findes endnu et minde om Teknisk Skoles virksomhed på gravstenen over maler O. Høft. Navnet er hugget efter

Høfts egen håndskrift. Ældre Lemvigere kender dette navnetræk fra deres tegneprøver fra eksamen på Teknisk Skole. På kirkegårdens hovedstrøg træffer vi også kreaturhandler Niels Mattrup, der startede som uldkræmmer og efter sigende tjente sin formue i et forrygende slag "lydløs mausel" med et par ingeniører fra et udtørringskonsortium, der opererede på Thorsmindetangen. Det var i 1885. 33.000 kr. stod på spil, som ingeniørerne hentede i pengeskabet med morgendagens lønninger. Uldkræmmeren blev en rig mand, men konsortiet opgav udtørringen af Nissum Fjord. Men det står der ikke noget om på stenen.

Ikke langt fra kapellet finder man tobaksfabrikant Carl C. Andersens stele af sort poleret granit. Han var udlært i tobaksfabrikken i "Vesterhus", hvis bygning er bevaret som ramme om Lemvig Museum. Hans kone Anne Marie Winkel Kastberg var opkaldt efter byens mest yndede gudmoder, den rige købmandsenke i Vesterbjerg, Anne Marie Winkel. Hendes og mandens gravsten, købmand, stempelpapirforhandler og kirkevæрге Peder Winkel, ligger stadig lige inden for hovedlågen i Vesterbjerg. De hviler så at sige i egen jord; kirkegården blev nemlig anlagt i 1807 på dele af købmand Winkels jord i bymarken. Deres gravsten, som er lagt i 1835, er en gammeldags flad ligsten – med indskriften: "De ihukom Guds Ord og besøgte Faderløse og Enker i deres Trængsel og søgte at bevare sig ubesmittede af Werden".

Den ældste sten på kirkegården stammer fra 1812 og er sat over Christiane Frederikke Stougaard. Hun var datter af byfoged Bræmer og gift med købmand Mads Stougaard. Én af hendes døtre giftede sig med købmand Fr. Hestbech, og en række familiegravsteder fra denne slægt er bevaret; her finder man købmænd, jernstøbere, redaktøren af byens første avis og bogtrykkere. En anden datter giftede sig med sin fætter, købmand Andreas Witalius Andrup, tredje generation i Lemvigs største købmændsgård, som han drev fra 1839 til sin død i 1868. Han var aktiv for oprettelse af dyrskue, for anlæg af havn, etablering

af dampskibsroute til England, formand for kommunalbestyrelsen. Hans gravsten er bevaret, men indskriften er så godt som forsvundet, uden at nogen har tænkt på at skrive den af, før den helt forvitrede.

Det mest pompøse gravminde på den gamle del af kirkegården står over konsul Anthon Andersen. Gravmindet har en særlig detalje – en stenblok, der kan trækkes ud, så man kan hænge en krans på den for at hædre den afdøde. Anthon Andersen var bestyrer af Det nørrejske Redningsvæsen fra 1869 til sin død i 1909. I oktober 1860 kom han som ung assistent på sin første barske opgave. I løbet af ét døgn strandede der på Harboøres kyst 16 sejlskibe og ét dampskib. Redningsmandskabet var i fuld virksomhed med at redde besætningerne, men til sidst måtte de opgive på grund af udmattelse. Da var turen kommet til dampskibet "Artic" af Hull. Anthon Andersen gik i spidsen for at få samlet et nyt frivilligt mandskab. Blandt dem meldte sig var en gammel engelsk ingeniør, Thomas Earle, der arbejdede ved et udtørningskonsortium ved Nissum Fjord. Han ville gerne være med til at redde sine landsmænd. Det voldte store vanskeligheder at få redningsbåden ud, og under forsøgene blev den gamle ingeniør taget af strømmen og druknede. Hans gravsten er bevaret og står lige bag monumentet for Anthon Andersen.

Fortsætter man fra den gamle afdeling ud på resten af kirkegården, bliver man snart opmærksom på endnu et særtræk ved Lemvig kirkegård. Ikke blot kulturhistorisk er kirkegården en perle, men også i kunstnerisk henseende. Fra det værksted, som Torvald Westergaard etablerede i Lemvig i 1923, og som hans søn Ejgil Westergaard videreførte, stammer en række smukke og originale gravminder. Her er meget at gå på opdagelse efter: Digteren Thøger Larsens gravsten – en græsk tempelgavl i hvid marmor – er et godt eksempel på Torvald Westergaards skoling i finere stenhuggerarbejde. Bogbinder Marinus Henriksens gravsten, formet som en næsten meterhøj bog med "skindryg" og "syning" og den afdødes navn som titel på bogryggen. Musiker Axel Caspersens sten med et relief af violinen, musikdirektør Thems sten med noderne til en af ham selv komponeret march, skipper Mads Madsens sten med

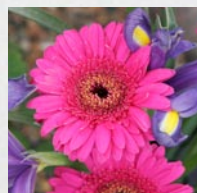
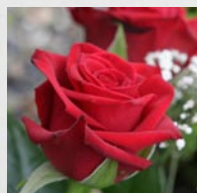
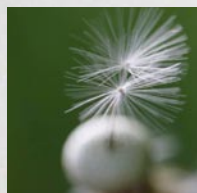
hans tremastede skonnert "Svend Aage", snedker Bertelsens sten med høvlen. Én af perlerne er stenen over Julius, lige øst for kapellet. "Julius 1906-1963" står der på stenen. Julius holdt til i I. M. Christensens købmandsgård i Vestergade. Her havde han en såkaldt "cykelstald", hvor tjenestefolk ude fra landet kunne sætte deres cykel, når de kom til byen til torvedag. Da han døde, var der ingen midler til at sætte en sten over ham; men Ejgil Westergaard huggede én til ham. Det er i dag én af kirkegårdens seværdigheder.

Også uden erhvervssymboler og andre mere specielle træk er Westergaard'ernes sten med til at sætte et præg af kvalitet og omhu for detaljen på kirkegården. Skriftbilledet står markant og påkalder sig opmærksomhed ved sin enkle skønhed. På Torvald Westergaards eget gravsted står en sten, som han huggede efter inspiration fra Frantz Werfels roman "Bernadette", en ung kvinde, uskyldigt skuende ind i fremtiden.

Skiftende gravere satte sig spor på Lemvig kirkegård ved at værne om de gamle gravminder; kunstnere som Torvald Westergaard og hans sønner har præget den ved en enestående samling af originale gravminder. Tilsammen befinder disse gravminder fra de sidste næsten 200 år sig i en landskabelig ramme af stor skønhed. Her er vældige blomstrende rhododendronbuske, høje mørkegrønne kegleformede buske i kontrast mod spinkelt kobberrødt løv, et spil af farver og former, der forandrer sig med årstiderne. Når man vandrer rundt på Lemvig kirkegård, får man stor respekt for, hvad mennesker kan skabe, hvis de har kærlighed til og forståelse for de lange forløb både i menneskelivet og i planternes verden. Hvor smukt, når en kirkegård kan være et jordisk spejl af et lille hjørne af Paradis.

Årets gang...

Allierede krigergrave

af Niels Erik Stampe

Efter tyskernes besættelse den 09. april 1940 havde man ikke særlige forholdsregler den første tid om, hvor evt. dræbte britiske flyvere skulle begraves.

Problemet var foreløbigt ikke særlig påtrængende og man jordfæstede dræbte flyvere nær større tyske militærforlægninger som f. eks. Esbjerg, Frederikshavn og Vadum ved Aalborg. Drev dræbte flyvere i land på kysten, blev de ofte begravet på nærmeste kirkegård.

Fra 1942 da overflyvningerne og dermed også nedstyrtnin-gernes antal tog til måtte en ordning imidlertid tilvejebringes, således at der var nogenlunde faste regler for hvor fjendtlige flyvere skulle gravlægges.

Tyskerne ville ikke tage land og rige rundt og arrangere begra-velser lokalt, hvor flyverne var blevet dræbt og fundet.

Man besluttede, at de dræbte blev bragt til bestemte begravel-sespladser, hvor der kunne tilvejebringes permanente ordnin-ger med alle instanser både tyske og danske.

Allerede på dette tidspunkt var der skabt præcedens for at be-grave dræbte flyvere i Esbjerg, Frederikshavn og Lemvig, men så meldte problemerne sig også for områderne Sønderjylland, Fyn og Sjælland.

På den måde, opstod 5 begravelsespladser, centralkirkegårde der hver modtog dræbte flyvere fra bestemte områder:

Frederikshavn dækkede nordlige del af Jylland ned til linien Aarhus-Hvidesande og Lemvig dækkede alene vestkysten fra Thyborøn ned til Hvide Sande og mod øst til en linie Struer Ringkøbing.

Lemvig kirkegård blev den mindste af de 5 centralkirkegårde . I tiden fra 17. maj 1941 til december 1943 blev der efter krist-ne ritualer begravet 42 britiske og 6 amerikanske flyvere.

Fra 12. maj 1944 ophørte Lemvig at være centralkirkegård. Indtil sommeren 1944 (juli-august) skærpede tyskerne forholdene, hvor man tidligere ved tysk foranledning forestod begra-

velser af allierede flyvere med fuld honnør med æresvagter, salut og en tysk evt. dansk præst som forestod ritualerne. Fra Berlin udgik i august 1944 ordren til de lokale tyske kom-mandanter, at for fremtiden skulle alle allierede luftterrorister nedgraves, hvor de fandtes uden gejstlig medvirken.

På Lemvig kirkegård blev der begravet 42 britiske og 1 polsk flyver samt 7 amerikanske (der i maj 1948 blev hjemført til USA. Enkelte til en fælles amerikansk kirkegård i Belgien.

Efter krigen fandt en hel del borgere i Lemvig, at man skulle undersøge mulighederne for at få anlagt en mindelund for de på Lemvig kirkegård begravede allierede flyvere.

En komité bestående af byens redaktører, pastor A. Vester-gård, borgmester August Nielsen, erhvervssekretær Winther Johansen og kirkeværgen grosserer Torp blev nedsat. Komitéens formand var hr. Tom Olufson (Dagbladet Lemvig Social Demokrat).

21. april 1947 anmodede komitéen Lemvig Menighedsråd om at bidrage til, at der blev opnået de fornødne godkendelser fra Kirkeministeriet.

Ansøgning afsendes til Kirkeministeriet den 30. september 1947 idet Menighedsrådet stiller det nødvendige areal til rådighed. Godkendelse til anlægget og flytning af gravene meddeles den 08. juni 1948. Flytning incl. forsøg på at identificere de ukendte blev foretaget i juli måned 1948.

Omkostninger ved flytning af gravene afholdtes af de britiske myndigheder, medens udgifterne til anlæg af den nye mindelund afholdtes af de lokale kirkelige og kommunale myndigheder. Etablering af gravsten (headstones) og monument kors (Cross of Sacrifice) afholdtes af de britiske myndigheder.

I sommeren 1948 forestod en engelsk hærkommando et stort identifikationsarbejde ved opgravning og samtidig blev på grundlag af en aftale imellem Kirkeministeriet og Menighedsrådet den del grave (fra 802-827a) flyttet op til det nye område (720-740).

Ved flytning af gravstederne blev også de af tyskerne opsatte trækors flyttet til mindelunden.

I løbet af 50erne blev alle gravsteder forsynet med nye gravsten af Portland granit (sandsten) og det store kors blev opsat kort efter:

Kirkeministeriet indgik den 10. april 1954 en aftale med det britiske statssamfund om retten til i 60 år at have rådighed over de arealer på danske kirkegårde, hvor allierede flyvere var blevet begravet. Genforhandling om forlængelse er indeholdt i aftalen. I forbindelse med "50-året" for befrielsen 04. maj 1995 blev anlægget i mindelunden retableret med afkantning af gravstenenes afgrænsninger med betonkanter og beplantet med lyng og rosenbuske samt ny græsbelægning.

Kirkeministeriet yder årligt et beløb til vedligeholdelse af soldatergravene i mindelunden.

Af de begravede var 9 begravet som ukendte (unknown unto god). Fire af de ukendte er i 1998 blevet identificeret og nye gravsten med de rigtige navne blev indviet ved en ceremoni den 07. september 1998, hvor yderligere 1 flyver blev fundet i Ringkøbing fjord og som endelig blev jordfæstet med navn på gravstenen. Familier til de identificerede flyvere deltog i ceremonien sammen med repræsentanter fra R.A.F., Engelske Ambassade, Hjemmeværnet, Soldaterforeningen og Forsvarsbrødrene samt kirkelige og kommunale repræsentanter.

I Mindelunden er der hvert år ceremoni med kransenedlægninger den 04. maj og 11. november (Alle Helgens Dag for den polske flyver) hvor den Polske Ambassade altid er repræsenteret. De lokale Soldaterforeninger og Forsvarsbrødrene giver møde med faner og fanevagter og nedlægger krans ved korset. I ceremonien er Lemvig byråd repræsenteret ved borgmesteren.

LEMVIG KIRKEGÅRD - 200 ÅRS JUBILÆUM

LEMVIG-HELDUM MENIGHEDSRÅD